

* نام کتاب: جامعه‌شناسی ارتباطات

* مؤلف / مترجم: باقر ساروخانی

* ناشر: اطلاعات

* نوبت و محل چاپ: تهران، ششم

* سال نشر: ۱۳۷۵

۲- جامعه‌شناسی ارتباطات

کتاب جامعه‌شناسی ارتباطات در مقطع لیسانس جزء منابع اصلی درس جامعه‌شناسی ارتباطات در گرایش‌های مختلف علوم اجتماعی محسوب می‌شود. سایر کتبی که می‌توان در این زمینه بدان‌ها اشاره نمود تا جزء منابع تکمیلی مورد استفاده قرار گیرد، به ترتیب ذیل است:

- جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی

ژان کازنو/باقر ساروخانی و

منوچهر محسنی

- ارتباط‌شناسی، ارتباطات انسانی

مهدی محسنیان راد

- سیر ارتباطات اجتماعی در ایران

حمید مولانا

- مبانی ارتباط جمعی

محمد دادگران

الف) بررسی شکلی

به لحاظ شکلی، نقاط قوت اثر را می‌توان چنین خلاصه نمود: متن حاضر از نظر

شیوه نگارش قابل فهم و ساده است و بادقت و وسواس خاصی ویراستاری شده است. حجم اثر با واحدهای درس مورد نظر (دوره کارشناسی)، تناسب داشته و دارای پیش‌گفتار، هدف، مقدمه، فهرست، جدول، خلاصه فصول، فهرست منابع و کتاب‌شناسی می‌باشد. اگر چه کتاب فاقد فهرست تفصیلی است ولی زیر تیترها و میان تیترها مناسبی در تمام فصول، انتخاب شده و تنوع و اختصار در متن رعایت شده است. هم‌چنین، توضیحات اضافی به پاورقی‌ها منتقل شده است؛ برای نمونه می‌توان به صفحه ۱۰۲ ذیل مطالعات موردی اشاره نمود که نویسنده دو و نیم صفحه را به پاورقی اختصاص داده است.

ب) بررسی محتوایی

به لحاظ محتوایی نیز می‌توان نقاط قوت اثر مذکور را در موارد ذیل دانست: اصطلاح‌های تخصصی بسیاری به همراه تعریف و تبیین آنها در کتاب ذکر شده است. در اکثر موارد، واژه‌های تخصصی و معادل‌سازی‌های آنها، به شیوه مناسب ترجمه شده‌اند، معادل‌سازی‌های واژه‌های تخصصی کتاب، که از زبان فرانسوی یا انگلیسی به زبان فارسی صورت گرفته است، با معادل‌سازی‌های سایر مترجمان هماهنگ و سازگار است. اما در بعضی موارد، مؤلف به‌جای ترجمه واژه‌های تخصصی، همان واژه‌ها را با حروف فارسی در متن آورده است، مانند رمانیتسیم در صفحه ۱۴۴، یارمانیتسیم در صفحه ۱۴۲. در این اثر، که با اهداف کاملاً آموزشی نگارش یافته است، برای تفهیم موضوع از برخی ابزارهای علمی مانند: خلاصه فصول، تمرین و سؤال بهره گرفته شده است. مهم‌ترین نوآوری نویسنده را می‌توان استفاده از مثال‌ها و مطالب ایرانی برای تشریح مفاهیم، نظریه‌ها و پژوهش‌ها دانست. مثلاً بخش چهارم کتاب، درکل، گزارش یک تحقیق انجام شده در ایران است یا فصل دوم از بخش سوم به‌طور کلی با استفاده از منابع فارسی در مورد تئاتر به نگارش در آمده است. کل اثر، هم

از نظر نظم و انسجام میان فصل‌ها و هم درون فصل‌ها وضعیت مناسبی داشته و از منابع موجود تا زمان تألیف اثر استفاده شده است. لیکن محتوای کتاب متناسب با تولید و رشد منابع و اطلاعات جدید تنظیم‌نشده است. به عبارت دیگر، بهتر بود مؤلف محترم در چاپ‌های اخیر، حداقل به بعضی از تحولات جدید در نظام رسانه‌های جمعی اشاره می‌نمودند و یا تأثیرات آنها را بر ابعاد مختلف زندگی اجتماعی انسان مورد اشاره قرار می‌دادند؛ مانند: حضور ماهواره‌ها در شبکه‌های ارتباطی کشورها، شبکه‌های کامپیوتری فرا-ملی (اینترنت)، ویدئو و...

در کتاب فوق استفاده از مطالب، بدون ذکر مآخذ دیده نمی‌شود و ارجاع‌ها، دقیق و علمی است. از آنجا که درس جامعه‌شناسی ارتباطات عملاً گزینشی از برخی مسایل اجتماعی در حوزه ارتباطات یا برخی مسایل ارتباطی در حوزه‌های اجتماعی است، می‌توان با سلیقه و اولویت بندی مباحث را به گونه‌ای دیگر گزینش کرد. در فصل پنجم، که به بررسی صاحب‌نظران مختلف ارتباطات اجتماعی اختصاص داده شده است، مشخص نیست چرا و بر اساس چه ملاکی، مؤلف محترم فقط به ذکر آراء مک لوهان، دیوید رابینسون و فردیناند تونیس اکتفا کرده‌اند. چرا اندیشه‌های سایر صاحب‌نظران معاصر، مورد بررسی قرار نگرفته است؟ به علاوه، شیوه ذکر منابع و مآخذ، یک‌دست و هماهنگ نمی‌باشد. نشانی منابع فارسی مورد استفاده در هر فصل، در انتهای آن، در داخل فصل و نیز در پاورقی به‌طور مختصر مورد اشاره قرار گرفته است؛ اما منابع انگلیسی یا فرانسه به‌جای انتهای هر فصل، در انتهای کتاب، فهرست شده‌اند. به علاوه، در ذکر منابع فارسی در پاورقی نیز، هماهنگ عمل نشده؛ یعنی گاهی بر اساس نام نویسنده ذکر شده است، مانند صفحه ۱۳۹ (بیضائی (بهرام)، نمایش در ایران، ص ۳) و گاه بر اساس نام کتاب ذکر شده است، هم‌چون مورد صفحه ۱۴۰ (رنالیسم و ضدرنالیسم، اثر دکتر میترا، ص ۸)

علاوه بر موارد فوق، کتاب فاقد رویکرد انتقادی و تحلیلی می‌باشد و به همین

جهت سؤالات جدیدی را به ذهن خواننده متبادر نمی‌سازد. مبحث جامعه‌شناسی ارتباطات مبحثی عام و گسترده است که هم شامل ارتباطات انسانی در سطح میان فردی، گروهی و سازمانی است و هم شامل ارتباطات جمعی؛ یعنی ارتباط از طریق رسانه‌های جمعی چون: رادیو، تلویزیون، مطبوعات، سینما و ... هر کتابی که در این زمینه نگاشته شود باید عنوانی را برگزیند که با سوگیری مؤلف و محتوای متن هماهنگ باشد. مؤلف محترم احتمالاً با انتخاب عنوان «جامعه‌شناسی ارتباطات» هدفی جامع و عام را در نظر داشته؛ یعنی به ارتباطات از منظری کلی نگریسته است. در حالی که محتوای آن چنین نیست؛ یعنی، غیر از بخش اول که به ارتباط اجتماعی و ذکر تعریف، انواع و عناصر آن اختصاص داده شده است، بخش دوم، سوم و چهارم بیشترین سهم به ارتباطات جمعی (از طریق رسانه‌های جمعی) اختصاص یافته است. بنابراین، لازم به ذکر است که این ابهام در سطح بالاتری در عنوان این درس و سرفصل‌های تعیین شده آن توسط شورای عالی برنامه‌ریزی وجود دارد. زیرا، از مدرسان خواسته می‌شود در یک درس ۲ واحدی انواع مباحث: ارتباطات میان فردی و جمعی، ارتباطات جمعی ایران و کشورهای مهم جهان و تکنولوژی ارتباطی و ... توضیح داده شود.

کتاب مذکور بیش از ۵۰ درصد، سرفصل‌های تعیین شده برای این درس را پوشش می‌دهد. اما ضروری است که در کنار آن مدرسان و دانشجویان از کتب دیگری که در این زمینه وجود دارد نیز استفاده کنند.

پیشنهادها

- به بررسی مسائل موجود در نظام ارتباطات جمعی در ایران نیز پرداخته شود.
- با استناد به منابع جدید روز آمد شود.
- از تصاویر و گرافیک (که در این کتاب ضروری است) استفاده شود.
- کتاب شناسی جدیدی به کتاب افزوده شود.